

education. It is conditioned by that project method, as a method of developing studies of children is examined as a method of raising of problem and her practical decision. This method allows to construct the various situations of socioeducational orientation and decide them in joint activity of all participants (children, teachers, parents), having for an object appearance of new meaningful for children educational result.

One of reasons of low level of formed of social presentations from bases of safety of vital functions pupils have features of not only perceptive spheres limit cognitive and speech possibilities, but also that, how correction-pedagogical work comes true with this category of children. In the specialized establishments the variant on maintenance selection of fiction, illustrations and placards, material is widely used through explanation, reading, stories and discussions in the process of employments that have small practical value. Less than used or video data, playing sets and adaptations, are quite ignored, on this subjects, with reference to the shortage of time and age-old. During realization of correction work from the studies of bases of safety of vital functions, mainly, the reception of standard, conversation, speech exercises, design (as a rule, in reproductive tasks, and only with the use of graphic models) method, is used. All of it becomes reason of fragmentary perception of safety rules, does not result in the effective understanding of their essence, vital necessity, does not provide creation of model of the real situation of cooperation within the limits of, for example, road and transportation network, natural landscape, street labyrinths and others like that, through purposefulness and adequacy of actions, application of methods of coordination, substitution, moving

Keywords: vital functions, safety of vital functions, students with the broken intellect, project method, rules of travelling motion, methodology of work.

Отримано 1.9.2014

УДК 159.9.07-056.264

І.В. Мартиненко

ПРОБЛЕМА ТРУДНОЩІВ У СПІЛКУВАННІ В ЗАГАЛЬНИХ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Стаття присвячена актуальній проблемі соціальної та вікової психології – характеристиці утрудненого спілкування. В статті розглядаються типологія та механізми формування труднощів у спілкуванні, здійснюється порівняльний аналіз понять "труднощі", "бар'єри" спілкування, "утруднене спілкування". Надано детальну характеристику і класифікації бар'єрів у спілкуванні, причини їх

виникнення. Визначено особливості проявів труднощів у спілкуванні дітей, стислий портрет дитини з труднощами у спілкуванні містить відомості про перцептивну, інтерактивну та комунікативну сторони спілкування та симптоми порушень у реалізації зазначених сторін спілкування. Відмічено, що діти з системними порушеннями мовлення дошкільного віку характеризуються затримкою комунікативного розвитку, проявами різного ступеню тяжкості комунікативними бар'єрами, що зумовлено станом мовленнєвого недорозвинення та низкою психологічних чинників.

Ключові слова: утруднене спілкування, труднощі у спілкуванні, комунікативні бар'єри, системні порушення мовлення, діти дошкільного віку.

Стаття посвячена актуальній проблемі соціальної і вікової психології - характеристиці затрудненого спілкування. В статті розглядаються типологія і механізми формування труднощів в спілкуванні, здійснюється порівняльний аналіз понять "труднощі", "бар'єри" спілкування, "затруднене спілкування". Представлено детальну характеристику і класифікації бар'єрів в спілкуванні, причини їх виникнення. Визначено особливості проявлених труднощів в спілкуванні дітей, короткий портрет дитини з труднощами в спілкуванні містить дані про перцептивну, інтерактивну і комунікативну сторони спілкування і симптоми порушень в реалізації вказаних сторін спілкування. Зазначено, що діти з системними порушеннями мовлення дошкільного віку характеризуються затримкою комунікативного розвитку, різною ступеню тяжкості комунікативними бар'єрами, що обумовлено станом мовленнєвого недорозвинення і низкою психологічних факторів.

Ключевые слова: затрудненное общение, трудности в общении, коммуникативные бар'єри, системные нарушения речи, дети дошкольного возраста.

Актуальною проблемою сучасної психології є вивчення механізмів виникнення і подолання труднощів у спілкуванні. У соціально-психологічній літературі зустрічаються різні терміни, що позначають труднощі спілкування: комунікативні та психологічні бар'єри, порушення, дефекти, розлади, труднощі, перешкоди, утруднене спілкування.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує всебічний підхід до вивчення феноменів труднощів у спілкуванні (Аржакаєвої О.О., Бодальова О.О., Залюбовської О.В., Ковальова Г.А., Куніциної В.М., Лабунської А.В., Леонтьєва О.О., Лещинської О.А., Менджеричької Ю.О., Семиченко В.А., Цуканової О.В.), в більшості робіт

використовується термін *утруднене спілкування*. Автори визначили загальну структуру, чинники, критерії утрудненого спілкування. У дослідженнях Василюшиної Т.В., Вітюк Н.Р., Джонсона Д.У., Долинської Л.В., Натарова В.І., Петровської Л.О., Семілет Н.В. та ін. теоретично обґрунтовані та експериментально перевірені шляхи усунення різноманітних ускладнень спілкування.

У більшості робіт під *утрудненим спілкуванням* розуміється широкий спектр явищ, який можна звести до неналагодженого, порушеного, неблагополучного, дискомфортного, неефективного спілкування.

Лабунська А.В. (2001) вважає, що утруднене спілкування необхідно розглядати в кількох площинах:

- як соціально-психологічний феномен, що проявляється тільки в ситуації взаємодії, соціального спілкування;
- як явище об'єктивне, представлене у невідповідності мети і результату, обраної моделі спілкування і реального процесу;
- як явище суб'єктивне, що являє собою різного роду переживання людини, в основі яких можуть бути незадоволені потреби, мотиваційний, когнітивний, емоційний дисонанси, внутрішньоособистісні конфлікти тощо [3].

В якості важливих характеристик утрудненого спілкування автор розглядає ступінь вираженості ускладнень, їх глибину та інтенсивність впливу на результати спілкування [3].

До утрудненого спілкування слід ставитися як до глобального, інтегрального феномену, як до явища, представленого в свідомості і переживання партнерів [2]. Поява труднощів спілкування, на думку Петровської Л. А. (2004), обумовлена особливостями психологічної природи людини і людських відносин.

На думку Зимньої І.О. (1973) труднощі у спілкуванні (в діяльності) - це стан "збою" в реалізації запланованого спілкування, що суб'єктивно переживається людиною внаслідок неприйняття партнера спілкування, його дій, нерозуміння повідомлення, нерозуміння партнера, зміни комунікативної ситуації, власного психічного стану тощо. Труднощі проявляються у формі зупинки, перериванні діяльності, самого спілкування, неможливість його продовження (Маркова А.К., 1986). Труднощі у процесі спілкування належать до тимчасових або тривалих явищ, які перешкоджають реалізації цілей комунікативного процесу, створюють перепони для ефективної міжособистісної взаємодії, послаблюють чи переривають її [6].

Підставами для віднесення до утрудненого спілкування є:

- 1) виявлені його відмінності від моделей оптимального спілкування,
- 2) недостатній його результат (відмінність отриманого результату спілкування від його цілей),
- 3) незадоволеність суб'єктів спілкування процесом його протікання;
- 4) супровід процесу спілкування такими соціально-психологічними феноменами, як конфлікт, сварка та ін., які руйнують взаємини суб'єктів

спілкування тощо [3].

Куніцина В.М. (1991) виділяє три основні поняття, розташовуючи їх за ступенем вираженості - порушення, труднощі і бар'єри, і відмічає, що розмежування цих понять є дещо умовним. Розрізняються вони, на думку автора, за тяжкістю протікання і психологічних наслідків, за ступенем незадоволеності спілкуванням і залученості обох партнерів, за можливостями та способами їх усунення.

Незважаючи на неоднозначну термінологію, автори сходяться на думці, що труднощі спілкування мають суб'єктивний характер. Так, Куніцина В. М. підкреслює, що феномен утрудненого спілкування - це перш за все явище, представлене у свідомості і переживанні партнерів. Зимня І.О. визначає "труднощі", "бар'єри спілкування" як суб'єктивне утворення, як переживання суб'єктом певної складності, незвичайності, нестандартності, суперечливості ситуації [2].

Вчені виділяють різні причини утрудненого спілкування. Так, на думку Куніциної В.М. (1995), труднощі, що суб'єктивно переживаються, не завжди проявляються в конкретній соціальній взаємодії і не очевидні для партнера, - це тільки одна група труднощів. Автором запропонована загальна класифікація міжособистісного неформального спілкування за причинною обумовленістю і змістовно-функціональними характеристиками, де виділяє і другу групу труднощів - "об'єктивні", що проявляють себе в умовах безпосередніх контактів і знижують успішність спілкування і задоволеність його протіканням [2].

Суб'єктивність, як різного роду переживання людини, в основі яких можуть бути незадоволені потреби, мотиваційний, когнітивний, емоційний дисонанси, внутрішньоособистісні конфлікти, в якості причин утрудненого спілкування розглядає і Лабунська А.В. У співавторстві з Менджеричькою Ю.О. та Бреус О.Д., Лабунська А.В. (2001) пропонує такі класифікації труднощів, що виникають у спілкуванні (причини утрудненого спілкування):

1) *об'єктивні*, породжені реальною взаємодією, і *суб'єктивні*, що мають відношення до різних аспектів функціонування особистості або групи (динамічні процеси в групі і між групами, культурно-психологічні особливості її членів);

2) *первинні* (природні умови життя групи, історія її формування та відносин з іншими групами) і *вторинні*, породжені різними психогенними і соціогенними впливами;

3) *усвідомлені*, реально присутні в ситуації спілкування і *неусвідомлені*, суб'єктивно не пережиті особистістю і групою; представлені у свідомості особистості, але реально неіснуючі;

4) ситуативні та стійкі;

5) міжкультурні та культурно-специфічні;

6) загальновікові і гендерні, статеві;

7) індивідуально-психологічні, особистісні, соціально-психологічні;

8) когнітивно-емоційні (уявлення, думки, стереотипи, установки,

настрої, переважаючи емоційні стани, ціннісні орієнтації тощо), мотиваційні й операційні (навички спілкування, правила етикету, норми, ритуали, прийняті в групі способи звернення тощо);

9) компоненти структури спілкування (соціально-перцептивні, комунікативні, інтерактивні);

10) вербальні і невербальні [3].

На думку Орбан-Лембрик Л. Е., Куценко В. М., Каверіна С. М. (2004) утруднене спілкування породжують такі причини:

– об'єктивні (породжені реальною взаємодією) та суб'єктивні (пов'язані з різними аспектами функціонування особистості, групи);

– первинні (природні умови життя групи) та вторинні (породжені різними психогенними і соціогенними впливами);

– усвідомлювані (наявні в ситуації спілкування) і неусвідомлювані (суб'єктивно не переживаються особистістю і групою, представлені у свідомості особистості, але реально не існуючі);

– ситуативні (залежать від певного ситуативного чинника) і стійкі (мають тривалий характер дії);

– міжкультурні (поширюються на міжетнічну сферу) і культурно-специфічні (притаманні певній етнічній спільноті);

– вербальні (пов'язані з мовленнєвими особливостями) і невербальні (немовні вкраплення в мовлення, темп і тембр голосу, контакт очей, особливості простору і часу спілкування тощо) [6].

Одним з напрямів дослідження утрудненого спілкування є виділення і подолання бар'єрів у спілкуванні. Говорячи про бар'єри спілкування, автори називають різні їх види. Це соціально-психологічні бар'єри особистості і суспільства, соціально-психологічні бар'єри діяльності, соціально-психологічні бар'єри спілкування (Паригін Б.Д., 1999); комунікативні бар'єри і психологічні (Куніцина В.М., 1995); комунікативні бар'єри (бар'єри розуміння, бар'єри соціально-культурної відмінності, бар'єри відносин), смислові бар'єри, психологічні бар'єри] (Рогов О.Є., 2004).

Комунікативний бар'єр Є.В. Залюбовська (1984) визначає як абсолютну або відносну перешкоду ефективному спілкуванню, що суб'єктивно - переживається чи реально присутня в ситуаціях спілкування, причинами якого є мотиваційно-операційні, індивідуально-психологічні, соціально-психологічні особливості партнерів по спілкуванню [1].

Особливу увагу дослідників привертають комунікативні бар'єри спілкування. Комунікативні бар'єри - це психологічні перешкоди, що виникають на шляху отримання інформації [6]. Куніцина В.М. комунікативні бар'єри визначає як переважно зовнішні фактори, що порушують спілкування [2].

Виникають вони на макро- і мікрорівнях. Макробар'єри пов'язані з середовищем, у якому відбуваються міжособистісне взаємодія, комунікативний процес. Проявляються вони в інформаційному

перевантаженні (великий обсяг інформації знецінює її зміст), великій кількості носіїв інформації (газети, телебачення, конференції, звіти), використанні інформації (ексклюзивні дані застосовують для впливу на інших, доступ до обмеженої, призначеної для внутрішнього користування інформації розширює владні повноваження індивідів).

Мікробар'єри породжують особливості інтелекту учасників спілкування, неоднакове знання предмета розмови, різне володіння понятійним апаратом з певної галузі знань, відсутність єдиного розуміння ситуації спілкування, психологічні особливості партнерів, соціальні, політичні, професійні, релігійні відмінності у трактуванні інформації і ситуації взаємодії тощо [6].

На думку Каверіна С.М., Куценко В.М., Орбан-Лембрик Л.Е. (2004) причини комунікативних бар'єрів можуть приховуватися в змістових і формальних характеристиках самого повідомлення (фонетичних, стилістичних, семантичних), а також у логіці його побудови, тому вони виділяють такі комунікативні бар'єри спілкування: логічний, фонетичний, семантичний, стилістичний.

Логічний бар'єр виникає тоді, коли партнери не знаходять спільної мови. Тобто кожен партнер має свою точку зору на предмет спілкування, яка може не збігатися з позицією партнера. Окрім того, одні й ті ж самі слова за тієї чи іншої ситуації можуть мати зовсім інший зміст, який є завжди індивідуально-особистісним: він зароджується у свідомості того, хто говорить, але не обов'язково є зрозумілим тому, хто слухає. Труднощі такого характеру виникають також у зв'язку з неадекватним розумінням інформації. Основна проблема, яка закладена в нерозумінні, пов'язана з особливостями мислення реципієнта, адже партнер зі спілкування розуміє все по-своєму, а не так, як сказав відправник інформації.

Фонетичний бар'єр -це перешкода, яка створюється особливостями мови того, хто говорить, виникає тоді, коли учасники комунікативного процесу розмовляють різними мовами й діалектами, мають відхилення від прийнятої норми у вимові і дикції, порушення граматичної будови речень. Цей бар'єр можуть породити також невиразне мовлення, зловживання великою кількістю звуків-паразитів, занадто швидке і гучне/тихе мовлення.

Семантичний бар'єр виникає коли партнери користуються одними й тими ж знаками (і словами також) для позначення абсолютно різних речей. Семантичний бар'єр – це, по-перше, проблема жаргонів і сленгів, по-друге, він викликається обмеженим лексиконом у одного з співрозмовників, по-третє, його причинами можуть бути соціальні, культурні, психологічні, національні, релігійні, професійні, групові та інші особливості спілкування.

Стилістичний бар'єр виникає в разі невідповідності стилю мовлення комунікатора й ситуації спілкування або стилю мовлення й актуального психологічного стану реципієнта. Стилістичний бар'єр може виникнути

й за умови, коли форма комунікації та її зміст не відповідають одне одному. Стилiстичний бар'єр виникає й тоді, коли інформація передається науково-канцелярським стилем, який зрозуміліший під час читання й утруднений у слуховому сприйнятті.

Про тотожні за змістом явища утрудненого спілкування зазначають такі вчені як Габдуліна Л.І. (1999), Менджерицька Ю.О. (2001), Паригін Б.Д. (1999), Цуканова О.В. (1985), Шкуратова І.П. (2001).

До основних компонентів, з яких складаються суперечності людського спілкування, Паригін Б.Д. називає унікальність і неповторність особистості як суб'єкта спілкування, яка реалізується типовим для цієї особистості чином і засобами (Абульханова-Славська К.А., 1994). Тобто можна говорити про те, що певні стилі спілкування призводять до труднощів у спілкуванні. Так, наприклад, непродуктивне спілкування, на думку Горяніної В.О. (2002), проявляється в різноманітних формах директивної, маніпулятивної, агресивної, загрозливої, силової моделях і стратегіях контакту, а також у численних формах відмови, протесту, переривання, безпорадності.

Використовуючи виділені Шкуратовою І.П. і Габдуліною Л.І. стилі спілкування - комунікативний, інтерактивний і соціально-перцептивний, можна припустити, що труднощі в спілкуванні виникають при збої хоча б в одному з названих стилів. Тобто порушення стійких індивідуально-своєрідних прийомів і способів передачі і сприйняття інформації в процесі спілкування призводить до труднощів комунікативного характеру - наприклад, появи семантичного бар'єру; різних, відмінних за ступенем прозорості форм комунікативних бар'єрів за Поршневим Б.Ф. (1979). Збій інтерактивного стилю спілкування спричиняє фрустрація соціальних потреб партнера по спілкуванню (Менджерицька Ю.О., 1999), перешкоди в досягненні цілей (Менджерицька Ю.О., Гришина Н.В., 1999), "неадекватна" щодо ситуації спілкування і характеру діяльності поведінка (Цуканова О.В., 1985). Стійкі способи сприйняття і оцінки себе та інших людей виступають в якості соціально-перцептивних причин труднощів у спілкуванні (Бодалев О.О., Лабунська А.В., 2001). Згідно зі сторонами, запропонованими Шкуратовою І.П., в таких випадках можна говорити про причини змістовного, рівневого та стильового характеру.

Отже, аналіз психологічних досліджень засвідчив високий інтерес і достатню розробленість проблеми утрудненого спілкування і його причин. На сьогодні відомо не тільки види утрудненого спілкування, а й механізми його формування, вплив суб'єктивних та об'єктивних чинників, мовленнєвих та культурно – стилістичних особливостей. Одноставно вченими визнається вагомий фактор мовлення і суб'єктивних установок індивіда, що бере участь у спілкуванні, на ефективність комунікативного процесу. Водночас окреслені проблеми переважно стосуються людей дорослого віку, що зумовлює особливий інтерес на ступінь прояву зазначених особливостей в дитинстві.

Особливу увагу дослідників викликає проблема утрудненого спілкування в дошкільному віці. Кравцова О.О. (1986), Лісіна М.І. (1986), Рояк Л.А. (1977), Репіна Т.А. (1988), Самохвалова А.Г. (2013), Смірнова О.Є. (2004) зазначають, що ефективність комунікації дитини великою мірою залежить від особливостей її вербального розвитку. Мовлення займає центральне місце у спілкуванні дитини. Водночас, автори зазначають про поширений феномен труднощів у спілкуванні дошкільників, які проявляються як з дітьми, так і з дорослими. Найпоширенішими причинами цих труднощів визначають мовні бар'єри, неконструктивну поведінку дітей у ситуації спілкування (агресія, гіперактивність, замкнутість тощо), характерологічні особливості, що негативно позначаються на спілкуванні з оточуючими: конфліктність, негативізм, ригідність, інтровертність тощо.

Водночас, вчені одноставно відмічають, що вирішальну роль, з вихідних етапів становлення спілкування у ранньому віці, у розвитку комунікативних вмінь відіграють мовленнєві вміння, стан мовлення. Ладиженська Т.О. (1981), розглядаючи структуру мовленнєвої діяльності, виділяє такі фази:

- орієнтування в умовах і завданнях спілкування і в змісті висловлювання;
- планування (складання мовленнєвої програми);
- реалізація програми;
- контроль.

Таким чином, у дошкільному віці для ефективного спілкування дитина має вміти аналізувати комунікативну ситуацію, формулювати цілі і планувати комунікативні дії, реалізовувати та корегувати план, оцінювати ефективність спілкування. Як свідчать багаточисельні дослідження, не завжди дошкільник зможе виконати усі зазначені операції, що призводить до виникнення труднощів у спілкуванні.

Самохвалова А.Г. (2013) вважає, що спілкування дошкільника можна вважати утрудненим за наявності таких рис:

- наявності перешкод (внутрішніх чи зовнішніх) на шляху досягнення цілей партнерів;
- підвищення нервово-психічного напруження, збільшення негативних емоцій по відношенню до співбесідника;
- демонстрування нерозуміння партнерами один одного;
- прояви неконструктивних форм взаємодії (агресивність, демонстративність, імпульсивність, конформність тощо) [4].

На думку Репіної Т.А., Самохвалової А.Г., Смірнкової О.Є. дитина, що має труднощі у спілкуванні, не вміє адаптувати свою поведінку до вимог ситуації спілкування і особливостей партнера по спілкуванню; вона відрізняється недиференційованістю оцінок себе та інших, стереотипізацією сприйняття оточуючих, що забезпечує перенесення досвіду утрудненого спілкування з ситуації в ситуацію. Перцептивну сторону спілкування такої дитини відрізняє низький рівень розвитку

здатності до розуміння співрозмовника; низький рівень емпатії, в якій переважає егоцентрична спрямованість, неадекватність сприйняття емоційних станів іншого; низький рівень здатності до сензитивності та чутливості; низький рівень здатності до спостережливості тощо. З точки зору інтерактивної сторони спілкування дитина з труднощами у спілкуванні не вміє аргументувати свої зауваження і пропозиції; дратується, коли її не розуміють; не володіє здатністю підтримувати зоровий контакт і виходити з нього; прагне більше говорити, ніж слухати; перебиває розмову; демонструє уникнення, агресивність, контролюючий стилі поведінки. Їй властиві неприязне, ставлення до інших людей, прагнення нав'язувати свою точку зору, сліпо доводити свою правоту.

Таким, чином утруднене спілкування дитини дошкільного віку характеризується прямою залежністю від особистісних рис та успішності у мовленнєвій діяльності, виникає внаслідок багатьох причин і проявляється у всіх формах спілкування з дітьми та дорослим.

У зв'язку з означеним особливий інтерес викликає категорія дітей з мовленнєвими порушеннями, системними зокрема. Аналіз спеціальної психолого-педагогічної літератури засвідчив високу актуальність проблеми подолання труднощів у спілкуванні дітей з відхиленнями у психофізичному розвитку, низку робіт присвячено вивченню спілкування: з порушенням інтелектуального розвитку (Агавелян О.К. (2000); Амбрукайтис І.О. (2003); Аугене Д.І. (1987); Бойков Д.І. (2001); Кузнецова Г.В. (2000); Соколова Н.Д. (1985); Шишкова М.І. (2004)), з порушенням зору (Глушенко К.О. (2013), Покутнева С.А. (1996)), з церебральним паралічем (Мамаєва А.В. (2009), Халилова Л.Б. (1991), Ханзерук Л.О. (2001)). Водночас, особливих підходів потребує категорія дітей з системними порушеннями мовлення (далі – СПМ). Протягом останніх 20 років у низці досліджень (Гаркуша Ю.Ф. (2003), Гріншпун Б.М. (1988), Грибова О.Є. (1995), Ковилова О.В. (2013), Коржевіна В.В. (2003), Кривов'яз І.С. (1996), Павлова О.С. (1998), Соловійова Л.Г. (1998), Федосеева О.Г. (1999), Халілова Л.Б. (1990)) доведено, що для дітей із СПМ характерна затримка у розвитку комунікативних вмінь, зниження комунікативної потреби, специфічні труднощі у встановленні міжособистісних відносин з ровесниками та дорослим.

Аналіз та узагальнення даних загальних та спеціальних досліджень у галузі вікової та соціальної психології дозволив констатувати у дітей з СПМ такі види труднощів у спілкуванні:

- труднощі в орієнтуванні в умовах спілкування і в змісті висловлювання;
- плануванні і реалізації комунікативної програми, контролі за нею;
- невміння продуктивно організувати спілкування, недостатність ініціювання контактів;
- негативізм, протестна форма поведінки у різних ситуаціях спілкування.

Результати логопедичних досліджень Жукової Н.С. (1998), Левіної Р.Є. (1968), Мастюкової О.М. (1998), Соботович Є.Ф. (1987), Тарасун В.В. (1998; 2004), Тищенко В.В. (2006), Філічевої Т.Б. (1998), Шеремет М.К. (2003;2007) свідчать про відхилення у формуванні звуковимови, фонематичного слуху, лексичної і граматичної сторін мовлення у дітей з СПМ, що означає наявність у них різних комунікативних бар'єрів (фонетичних, семантичних, логічних, стилістичних) різного ступеню тяжкості.

Зазначені особливості спілкування дітей з системними порушеннями мовлення свідчать не тільки про мовленнєві чинники на шляху їх виникнення, а й психологічні. Водночас, наявність психологічних труднощів у спілкуванні означає необхідність застосування у корекційно-розвивальній роботі не тільки традиційних логопедичних підходів з розвитку мовлення дітей, а й психокорекційних підходів до усунення психологічних труднощів і бар'єрів у спілкуванні цих дітей. На нашу думку, психологічні підходи до подолання утрудненого спілкування дітей з системними порушеннями мовлення слід будувати орієнтуючись не тільки на комунікативні вміння, а насамперед – на механізми виникнення комунікативних труднощів і бар'єрів. Такий каузальний підхід дозволить не тільки усунути симптоматологічні прояви цих труднощів, а й подолати причину їх виникнення.

Список використаних джерел

1. Залюбовская Е. В. Преодоление коммуникативных барьеров в условиях совместной деятельности. Автореферат канд. дисс. – М.: Институт дефектологии, 1984. – 25 с.
2. Куницына В. Н. Нарушения, барьеры, трудности межличностного неформального общения // Актуальные проблемы психологической теории и практики. – 1995. – № 2. – С. 69-72.
3. Лабунская В. А., Менджерицкая Ю. А., Бреус Е. Д. Психология затрудненного общения. М.: Аладос, 2001. – 288 с.
4. Самохвалова А.Г. Коммуникативные трудности ребенка: проблемы, диагностика, коррекция : учебно-методическое пособие. – СПб.: Речь, 2011. – 432 с.
5. Цуканова Е. В. Психологические трудности межличностного общения. – К.: Радянська школа, 1985. – 160 с.
6. Орбан-Лембрик, Л.Е. Соціальна психологія. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування. – К.: Либідь, 2004 – 573 с.

The article is devoted to an actual problem of social and developmental psychology - characteristic of communicative difficulties . The article considers the typology and mechanisms of formation of difficulties in communication, is carried out a comparative analysis of the concepts of "difficulties", "barriers" communication, "difficulty in communicating". Given the detailed description and classification of barriers in communication,

their causes. Among the barriers in communication there are phonetic, logical, semantic, stylistic. Communicative difficulties in preschool age mostly associated with communication barriers. Scholars point to the special role of speech in the development of children's communication. Speech disorders are a common cause of communicative difficulties with children of preschool age. It is proved that the child must be able to analyze the communication situation, formulate objectives and plan of communicative action, implement and amend the plan, to evaluate the effectiveness of communication for effective communication. As shown by numerous studies, not always preschooler able to perform all these operations, which leads to communication difficulties. Brief portrait of a child with communicative difficulties contains information about perceptual, interactive and communicative aspects of communication and symptoms of violations in the implementation of these parties is speech. Observed that preschool age children with systemic speech disorders have delay of communicative development, varying severity communicative barriers, because of speech underdevelopment and psychological factors.

Keywords: communicative difficulties, communicative barriers, preschool age children, systemic speech disorders.

Отримано 1.9.2014

УДК 37.013:101.1

О.В. Мартинчук

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

У статті обґрунтовується доцільність визначення стратегічних орієнтирів для удосконалення процесу фахової підготовки майбутніх вчителів-логопедів та окреслено ключові, на наш погляд, орієнтири, які сприятимуть покращенню підготовки студентів до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання.

Ключові слова: стратегічні орієнтири, інклюзивне навчання, діти з тяжкими порушеннями мовлення, компетентнісний підхід, культурно-історична теорія.

В статье обосновывается целесообразность определения стратегических ориентиров для совершенствования процесса профессиональной подготовки будущих учителей-логопедов и намечены